

ESSI SYRÉN & HEIDI VEHMAS

Nykytaiteen epäajanmukaisuus

Mitä tarkoitamme, kun puhumme nykytaiteen nykyisyydestä? Tällä kysymyksellä aloitti kriitikko ja taidevaikuttaja Okwui Enwezor luentonsa Taideyliopiston Exhibition Laboratoryn ääriään myöten täydelle sallille. Saastamoisen säätiön ja Kuvataideakatemian Suomeen kutsuma Enwezor on yksi tämän hetken taide maailman vaikutusvaltaisimmista ja seuratuimmista hahmoista. Nigerianlaistustainen kuraattori on toiminut taiteen areenoilla New Yorkista Müncheniin ja tuonut parin viime vuosikymmenen aikana muun muassa afrikkalaista taidetta näkyvästi esille. Hänen merkittäviä taideinstituutioita ja yliopistoja vilisevä ansioluettelonsa herättää kunnioitusta, mutta tänä tammikuuisena iltana Enwezor ei halunnut puhua itsestään.

Illan aiheena oli Enwezorin kuratoima 56. Venetsian biennaali *All the World's Futures*. Marraskuussa 2015 päättyneen näyttelyn kuratointiprosessissa Enwezoria kiehtoivat etenkin aikaan ja paikallisuuteen liittyvät teemat. Ytimessä oli kysymys taiteen nykyisyydestä – millä tavalla nykyaide on *contemporary*. Venetsian biennaalista, joka järjestettiin ensikertaa vuonna 1893, on ajan saatossa muodostunut nykyaiteen uusimpia suuntauksia esittelevä suurtapahtuma. Sen syntyajankohtana pidettiin myös kansallisen taiteen näyttelyitä, jotka edustivat konservatiivisempaa linjaa orastavan eurooppalaisen avantgarden rinnalla.

Enwezor alkoi purkaa nykyaiteen temaattista vyyhtiä Walter Benjaminin ajattelun avulla. Tekstissään ”Historian käsitteestä” Benjamin viittaa Paul Kleen *Angelus Novus* -teokseen (1920), jonka enkeli ”on kääntänyt kasvonsa menneisyyteen”. Benjaminin mukaan tapahtumat ajassa näyttäytyvät tälle historian enkelille loputtomana, kasautuvana katastrofina. Toisin kuin Hegelillä ja Marxilla, Benjaminin messiaanisessa historianfilosofiassa edistys ei ole vääjämätön tie parempaan yhteiskuntaan, vaan paratiisista puhaltava tuuli, joka työntää menneisyyteen katsovaa enkeliä eteenpäin kohti tulevaisuutta.¹ Edistys ei siis itsessään ole tie parempaan vaan ainoastaan suunta, johon olemme menossa.

Benjaminilainen eetos näkyi myös biennaalikokonaaisuudessa, joka hahmotteli poliittisen taiteen mahdollisuuksia kaoottisessa nyky maailmassa. Enwezorin mukaan nykyaiteen poliittinen potentiaali on paradoksaalisesti epäajanmukaisuudessa, joka mahdollistaa uudenlaisen perspektiivin nykyhetkeen. Myös Benjaminin ajattelussa poliittinen potentiaali syntyy kääntämällä dialektinen katse menneisyyteen ja etsimällä historian ja nykyisyyden välisiä konstellatioita.

Taide voi halutessaan vetäytyä ja olla osallistumatta, mutta näyttelyllä tätä mahdollisuutta ei Enwezorin mukaan ole. Näyttelyn käsite sisältää jo itsessään ajatuksen julkiselle tarkastelulle alistamisesta, minkä vuoksi taiteen näytteille asettaminen on aina aktiivista yhteiskunnallista osallistumista. Biennaalin luonnostelun aikoihin asemiehet iskivät Charlie Hebdon toimitukseen Pariisissa – tapaus herätti paljon keskustelua sananvapaudesta, väkivallasta ja sensuurista. Taidemaailma ei jäänyt sivulliseksi, ja myös näyttelyjen kantaottavuus ja turvallisuus joutuivat tarkastelun kohteiksi. Enwezor korosti, että sensuurin sijasta olisi pelättävä itsensensuuria.

Siinä missä Enwezor kertoi aiemmin urallaan halunneensa olla tapahtumien keskiössä, on hän nyt kääntänyt katseensa taidekentän laitamille ja syrjäseutujen ilmiöihin. Moniin keskuksiin pirstaloituneessa maailmassa on järjetöntä puhua nykyaiteesta vain yhdestä suuresta keskuksesta tai perspektiivistä käsin. Mielekkäämpää on pohtia, miten pitkään sivussa instituutioista toimineet taiteen ilmiöt voidaan tuoda näkyviksi, ja miten ne voivat laajentaa käsitystämme taiteesta. Tässä tehtävässä kriitikoilla ja kuraattoreilla on merkittävä rooli.

Lopuksi yleisön joukosta nousi monipolvinen kommentti, joka päättyi kysymykseen, onko meillä ylipäätään toivoa. Enwezor naurahti ja vastasi, ettei hän missään tapauksessa halunnut näyttelynsä kuvastavan dystopiaa. Kovin kauas siitä biennaalissa esitelty näkemys maailmastamme ei kuitenkaan jäänyt.

Viite & Kirjallisuus

- 1 Walter Benjamin, Historian käsitteestä. Teoksessa *Messiaanisen sirpaleita*. Suom. Raija Sironen. Tutkijaliitto, Helsinki 1989, 182.